

„A Természet“ előfizetési ára
egy évre 6 korona.
díszes bekötési tábla hozzá 2 korona.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkeszti és kiadja:

Dr. LENDL ADOLF

Budapest,

II. ker., Donáti-utca 7. szám.

Kis-ázsiai utazásom.

Dr. Lendl Adolf.

(Folytatás)

Különböen régi emlékek találhatók mindenfelé. Nagy és viharosan változatos multja van Kis-Ázsiának. Hajdan termékeny és magas kulturájú volt de későbbben kipusztították kegyetlenül és kizsárolták okatlan módon. Azért oly e hanyagolt és gyéren lakott most. De az emlékek, amik köből vannak, megmaradtak Nagy épületek romjai sokfelé láthatók, szintúgy sziklába vésett képek, oltárok és kereszték. Barlangbejáratok díszes kapukkal és lépcsőfokokkal mindenfelé vannak a nagy pusztaságban.

Egyik ilyen emlék, ez az ósrégi kép, itt található Ivris-ben, ebben a kis faluban ki tudja, hajdan milyen nagy város létezett itt —

Még három napig bolyongtunk e vidéken, azután visszatértünk Eregli városába, az utálatos „han“-ba.

Egyikünk se kívánczozott itt sokáig maradni. Ismét hazaküldtünk egy nagy ládával állatokat s elhatároztuk, hogy mindjárt nagy utunkra indulunk, a Taurusz hegy-ség közepébe.

Tizenhárom napra terveztük: tizenhét lett belőle. Némelyik napon jó dolgunk is volt, de bizony rendszeresen csak szenvedtünk.

Nem az uti fáradalmak, a gyaloglás és gyűjtés, sem a szomjúhozás és koplalás gyengített el bennünket,

még a nappali hőség sem, hanem a hideg éjszakák, mert nem tudtunk levetkezni egyszer sem a hideg miatt.

Volt ugyan sátrunk és meleg köpenyegünk, de mindig csak úgy a pusztaság földön aludni, nap-nap után egyfolytában fáradni, hiányosan táplálkozni, soha le nem vetkezni és egész éjjel fájni — bizony, ez sok volt a jóból.

De azért nem esüggedtünk.

Gyalog kellett járnunk, mert gyűjteni akartunk; a tevé, ló, vagy szamar nyergéből nem lehet a földön futkosó bogarat felszedni, gyíkokat fogdosni, p esolyákból békákat kihálózni s a bogáncsvirágon zsongó-dongó méhet elfogni. Hát gyalogszerrel mentünk. Ut nélkül, tőrkep és mágnestűvel kijelölt irányban. Száraz mezőkön, kopár hegyeken át, néhol patakok mentén, máskor úgy, hogy egész nap egy csepp vizet vagy árnyékot se láttunk.

Előttünk volt a Taurusz óriási hegyláncza, ahova törekeztünk Minő közelebb jutottunk, annál magasabbnak látszott. Szürke mészkő-gerinczön hóval fedett, fehér mezők, égbe meredő esűcsok. Mi csak mentünk és gyűjtöttünk. Mögöttünk döcögött a ló, amely a podgyászunkat vitte. Itt-ott lőtünk egypár madarat, néhol megállapodtunk óra hosszat, ahol a gyűjtés éjlen eredményes volt. Estére lehetőleg víz, patak közelébe igyekeztünk, vagy ha volt falu, hát abba tértünk.

Sokszor azonban a sátrat kellett felállítani, hogy abban háljunk. A legforróbb napon délben 60° C-t jegyeztünk és ugyanakkor éjjel csak 3 fokot.

Ez a nagy hőingadozás a szürkülettel következik be. Amint a nap lenyugszik, hirtelenül hűl le minden, levegő és föld s a teljesen fedetlen területen megfázik minden. Dideregve bújunk a sátor alá amint sötétedni kezdett.

Ha falut értünk, kicsit jobb dolgunk volt. Néhol kaptunk sajtot, vaját. Ha pazarul éltünk, tojásrántottát főztünk. Rendes eledelünk azonban a nyers uborka volt.

Mindazonáltal jól bírtuk és közlünk senkise betegedett meg.

Végre, több napi fáradságos út után eljutottunk a Taurusz-hegységet átvágó Bozanti-völgybe, melyben széles medrű patakot találtunk. Frissen zöldelő rétek fogták körül és fák meg bokrok álltak a mentén. Megváltozott a fauna is.

Újból felébredt kedvünk, fokozódott erőnk; emberek járta útra is kerültünk, mely keresztlé vezet a nagy hegységen, annak déli oldalán levő tengerpartig. Végül haladtunk már most, mert tudtuk, hogy nemsokára ezélt értünk.

Itt-ott egy kis falu, amott egy malom, vagy útszéli han, ahol betérhettünk. Mindenütt szíves, bár nagyon egyszerű embereket találtunk.

Azonban még sokat kellett emelkednünk, míg végre egyik végpontunkhoz, Csiftehan-ba értünk.

Három irányban jövő útnak találkozása van ott a Taurusz kellő közepén. Nehány ház áll e ponton s az egyikben vendégszoba is volt, de csak úgy török értelemben véve a szót. Zsandárállomás is van itt. Nyugodtan megszállhattunk.

Kaptunk szállást, kaptunk ennivalót a közelfekvő bányavárosból, Bulgar-Madenből, meg egy kis fürdőtelepről, ahol vendéglős is volt és vagy 50—60 csúzos ember. Kénés-vasas meleg források vannak ott, melyeknek vize gyógyító erejéről híres. *Strausz* barátunk megfürdött benne, de 10 perc múlva úgy jött ki belőle, mint a főtrák, mert a víz hőmérséklete 55° C.

Azonban sokaig nem maradhattunk Csiftehanban

sem. Még fejjebb hatoltunk Bulgar-Madenig*, ahonnét *Földváry* és *Salamon* megmásztak a hegység egyik legh magasabb csúcsát; 3500 m magasságban voltak és forró déli napon hiban gázoltak. De oda is voltak, mire ismét leértek, én pedig láttam, hogy napról-napra mindinkább kimerül már az egész társaság.

Azonban még lejjebb, délre is kellett törekednünk. Legalább Bozanti helységig el akartam jutni. Még 2-3 napi nehéz út volt előttünk. Hát felkerekedtünk másnap. El is jutottunk odáig — de hogyan?

Nagyon fáradtan pihentünk le egy kis han-ban, Ak-köprül hidja mellett.

Es amint másnap felkelek, látom, hogy még senkise mozog. Költögetem őket, de még nem akarnak felkelni. Kimegyek az udvarra, hát ott fekszik a ló és amint a színtén a fölön heverő dragománt biztatni, keljen már fel, magas égen áll a nap, ki kell mennünk a hegyoldalukba gyűjteni, hát csak annyit tudott elhaló hangon felelni: — Ach, Herr Doctor . . .

Oda voltak mindannyian. Aznap délelőtt csak én egymagamban mentem ki gyűjteni.

Délután azonban talpra álltak ismét.

Következő napon nagy sikerrel gyűjtöttünk és mert már megvolt minden, amit kívántunk — az a három nevezetes gyík faj is több példányban, ami nélkül haza jönni nem mertünk volna, de most már büszkek is lehetünk, hogy megszereztük: hát elhatároztuk, hogy másnap visszatérünk. Nagy öröm kelt ennek nyomában.

Eszembe jutott jókedvünkben az az ismert adoma arról a vadászemberről, aki vizslakutyájának örömet akart okozni. Előfogja a kutyát és kezdi döngetni. A kutya jajgat és sír, ő meg csak üti-veri. Megszólítja a szomszédját, hogy miért veri oly kegyetlenül a szegény állatot? Ő meg azt feleli, hogy örömet akar neki okozni. Nem érti a szomszéd, hogy mi öröme lehet a szegény állat-

*) Utközben, Ali-Hodzsa faluban lőttünk egy szajkót, amelyet *Madarász* dr. új fajnak deklarált.

Ősz a télben.

Írta: *Vatskits György dr.*

— „A TERMÉSZET” eredeti tárczája —

— *Úri János* urambátyám összekészülődött. A tarisznyájába beletett egy fél kenyert, a zacskóját telenyüműszölte jóféle kukoriczaközi dohánnyal, — ott is megnevekedik szép nagyra az Istenadta plánta.

Kitapogatta, zsebbe van-e a pipa, meg a bicska, mert a nélkül nem is ember az ember. Aztán elkészönt a teleségitől. Holnap csak gyertek ki a zöldségért, meg mi egymásért.

Az asszony helybenhagyta: jó.

Hát kend mikor gyűn elő?

Az öreg rántott egyet a vállán.

Ha a Sanyi is kijön — előbb végzünk a veremléssel.

No Isten áldjon — s indult kifelé a hegyre.

A mifajta parasztunk, ha nem is hegyen van a szőleje, mégis hegynek mondja.

Szép lassan poroszkált az öreg, akár egy kiérdemült igavonó állat, — ki is izzadt, el is fáradt egy kicsit, mire kiért. Ott leült előbb a pincze előtt egy tuskóra, nagy akkurátusan megtömte a pipáját, rágyújtott.

A pinczelikakon csak úgy úradt az új bor szaga s nem hagyta nyugton az öregot.

Szétnézett, nem-e látja valaki és nagy óvatosan kihuzta a félrőfös régi módi kulcsot a pincze füstös náderesze alul. Kinyitotta a pincze nehéz, vastag bölgyfaajtáját — hadd szellőzön. Addig körül néz a szőlőben.

Csodálkozva nézi, hogy hajt a szőlő, még virágot is hoz, ebbe a ritka szép, meleg, hosszú őszbe. A domb alján bígyadtan illatozik az akácfa virága. A luczernát meg mint a huznak — úgy nő haragos zöld színében.

Óh de bolond jó idő — sóhajtja az öreg és őrtl öntudatlanul a meghosszabbított életnek, ami körülte van.

nak abban, ha így elbánnak vele, mire folytatja a vadászember: nézze csak, milyen öröme lesz mindjárt a vizslának, ha most eleresztem! . . .

Ilyen örömünk volt nekünk is, amikor kijelenttem: már elég a szenvedésből, mehetünk haza!

Azt az utat, amit idejövet egy hét alatt tettünk meg, most harmadfél nap alatt futottuk át.*) Igaz, hogy első nap 55 kilométert, második nap 32 kilométert és a harmadik télnapon még 20 kilométert gyalogoltunk egytolytában. Akkor azután ismét ott voltunk abban a megútált városban, Ereğliben és abban a piszkos hanban, amelyből azelőtt csak menekültünk.

És mégis, hogy örültünk most neki, a sok szenvedés után!

Örültünk, mert ott volt a vasut is. Nem kértünk sokáig. Felkerekedtünk és mindenestül visszatértünk Koniába, Eszki-Csehirbe.

Nyolcz hete volt épen. Strausz barátom megelégette és hazajött; vele indult Földváry is. Kettőn még ott maradtunk két hétig, mert még egyet-mást kellett szerezniünk. Bejártuk a Bos-Dag hegységet, ahol még két szállitmányra valót gyűjtöttünk. Azután mi is siettünk hazafelé.

Visszajövet felkerestük a Kis-Ázsia városaiban elszórtan lakó honfitársainkat, akikről útközben hallottunk.

Ereğliben voltunk Ürmös Károly-nál, aki a német vasut tisztviselője és Csongrádból származott oda.

Koniában lakik Krempfer Károly és Slezinger Adolf vállalkozó.

Eszki-Csehirben találtuk Orendi Károly-t, akinek rokonsága Brassóban van.

Slezinger-nek, mint nagy útépitő vállalkozónak, gyakran volt alkalmja régiségeket gyűjteni és van is neki egy egész kis múzeumra való szép tárgya: érmek, pénzek, gyűrűk, edények, lánczok; kések, kardok, meg más.

*) Útközben a negyedik szállitmányt küldtük haza Dörfler A. osztrák származású mérnök szives közvetítése révén, akivel a fürdőben ismerkedtünk meg s aki elvitte a nagy ládát magával Mersinába, hogy tengeren továbbítsa Fiume felé.

Az ökörnyál ide-oda szállong, beleakaszodik a ruhájába, bajuszába, röpül utána mint a ezérnaszál.

Kiér a dombra, leül — innen belátni a birtokot — szemlélődik.

Hát látja ám, hogy ép most száll a tarlójára három szép fácán. Csak úgy csillog a tarka tolluk a nap fényében.

Az öregot megbízsergeti valami — az orrában van az új bor szaga. De inni csak akkor lehet jól, ha eszik előbb valamit az ember.

Milyen közel vannak! Haj de jókorák.

Ugyan mit szólna a Sanyi, ha fácánpelesenyére várnám. Ugy megsütném pirosra a nyársou, mint a grót szakácsa. Galambocskáim csak várjatok, mindjárt jövök! Hozok nektek szemet — vasból. Indult is az öreg szaporra léptekkel a pinceze felé a puskáért. Ott áll a korpaszák mögött a öreg, rozsdás mordály, de azért jól hord, csak érteni kell hozzá! Az öreg meg érti. Kihozza, megtölti, ámbar, hogy nincsen fegyverengedélye — ugy botoz vele a dombra

Egyet ezek közül különösen megbecsül Rákóczi idejéből való két kardja van, melyek közül az egyik különösen szép. Finom, hajlitott penge, belevésve Szűz-Mária képe; alatta az áll: „Patrona Hungariae.“ Ugyancsak egy másik kép is látható rajta: a magyar czimer a szent koronával, de ezen nem a ferde kereszt, hanem a török félhold van.

Ezt a kardot kapta Kossuth Lajos, amikor Kis-Ázsiában, Kutaiah-ban volt a számkivetésben. Amikor onnét is mennie kellett, elajándékozta ezt a kardját valamelyik pasának. Ennek a fiától szerezte meg Slezinger drága ereklyeként és megígérte, ha jövőre hazajön Budapestre — régóta vágyik haza a messze idegenből — elhozza magával és a M. N. Múzeumnak fogja ajánlani.

Tíz heti távollét után végre hazajöhettünk mink is.

Egy-két nap alatt rendbe hoztuk utolsó gyűjtéseinket. Különösen a rovaroknak konzerválása nagy gondot okozott mindig. Sok bajlódással bár, de elvégeztük ezt a munkát, hogy a hosszú úton való sok hányatás ne nagyon károsítsa a gyűjteményeket és hogy a tudományos feldolgozást lehetővé tegyük.

Azóta megérkeztek mindazok a ládák is, miket állatokkal megrakva a Múzeumba küldtünk. Körülbelül 4000 darab állatot gyűjtöttünk, többnyire rovarokat és más apróbb fajokat, de köztük van Méhely barátomnak öröme, nagy herpetológiai munkájának befejezéséhez, az a 3 gyík faj is, melynek megszerzéseért tulajdonképpen legtöbbet kellett szenvedniünk.

De szívesen szenvedtünk és mindig törekedtünk, hogy becsületes kitarással végezzünk

A „Szuszkó“ kutya alighanem megérezte, mi készül, — cökerült és feszült figyelemmel nézi a gazdáját.

Az öreg fohászodik egyet, csak nagyot ne szólna ez a fene puska. Céloz — megesetten a ravasz, két fácán rémült rebbenéssel menekül, a harmadik, a kakas, nem bír felrepülni úgy látszik. Egy-két pillanatig forog maga körül, azután örült futással neki a rétnek, a remiz felé.

Hajrá Szuszkó, fogd meg! a kis juhászkutya megszült inakkal nekirugaszodik. Az öreg nézi s látja, hogy a kakas fölroppent nagy messzi, a kutya kilógó nyelvvel csak fut utána. Egy fordulónál eltűnik kutya is, kakas is és az öreg elszontyolodva ballag a pincezebe.

Ezt ugyan elszalajtottam, biztos csak a szárnyát érte el a lövés.

Jó félóra után lemegy János biesi egy kis derék-aljnak való szalmaért. Hát uramtia, ott rágódik a Szuszkó immáron a fején a fácánnak. Szanaszét a sok szép, fényes toll, a vér összekente a sok szalmát.

Az örgből ki-z badui egy kirozkodás: hogy a

Hány emlősfaj él Magyarországon ?

A madarak tanulmányozásával sokan foglalkoznak hazánkban, míg az emlősök nem részesülnek ily szerencsében. Ennek az az oka, hogy a kisebb emlősöket sokkal nehezebb tanulmányozni és zsákmányul ejteni részint mert éjjeli állatok, részint mert rejtett életmódot folytatnak. Innen van, hogy még ma, a huszadik században is van elég tennivalónk hazánk emlősfaunája érdekében. Hány emlősfaj él ma hazánk erdeiben és mezőin, a barlangok odúiban és a föld üregeiben, megállapítani nem könnyű feladat. Természetesen csak a vadon élő emlősöket vehetjük számításba, mert ezek jellemzik hazánk faunáját. Vadon élő emlőseink öt rendbe tartoznak: a Denevérek, Ragadozók, Rovarevők, Rágcsálók és Patások rendjébe. Az európai alrégióon kívül a kelet-európai és mediterrán alrégió emlősei ezek.

A *Denevérek* rendjében rendben van a szénánk **Méhely** monographiája óta. „Magyarország denevéreinek monographiája“ czímen jelent meg 1900-ban. Húsz denevérfajt írt le hazánkból s kifejezte gyanúját, hogy még három faj előfordulhat. Még a munka megjelenésének évében előkerült a tavi denevér is, melyvel együtt ma már huszonegy denevérfajt ismerünk hazánkból. Reményünk lehet még két oly faj felfedezésére, melyet eddig nem ismerünk Magyarországi területén.

A *Ragadozók* rendjéből tizenhét faj él hazánkban, melyek közül a kutyát és macskát az ember honosította meg, a sakál pedig ritka vendég, miáltal a ragadozók száma tizenötökre olvad le. Ide tartozik a vadmacska, hiúz, borz, nyuszt, nyest, görény, vadászgörény, hermelin, nyércz, vidra, farkas, róka, medve. A medvének azonban két faja fordul elő: a barna medve (*Ursus arctos*) és a hangyaevő medve (*Ursus formicarius*). Az utóbbi faj koponyája és termete kisebb, Nopcsa szerint Erdélyben fordul elő. A *náli farkas* (*Canis lupus minor*) ma már nem él Magyarországon, úgy látszik kihalt, mert a „Természet“ kutatásai eredményre nem vezettek. Az az

ménkő üssön a kónis hasadba és a csizma sarkával jót rug a Szuszko jóllakott, kidülledt hasára. Eltakarodj, mert agyoncsaplak. Szuszko nagy alázattal, bűnbánóan huzódik odébb, egyenesen a tyukok óljához zarándokol csak úgy lafátyolja a vizet a finom uri pecsenye után.

Az öreg meg csak dohog: mégis csak jól belelaltam én; ha ez a ronda dög be nem zabálta volna már meg is kopasztottam volna.

Menne a dolga után, de a vadászszerencse nem hagy békit neki.

Hátha egy nyulacska — finom kis süldő, az sem volna kutya.

Megint csak elkullog a puskáért — kiüti a dombra. Kezd alkonyodni. Az öreg éles, szürke szeme kémlelve járja körül a luczernást, azon alul a kelkáposztás darabot.

Ni-ni, a luczernisba mozog valami, egy nyúl. A puszka durran s a nyúl véresen hempereg a fűvön. Az öreg mint a fűtj fut utána, fülénél viszi a hajlek felé, boldog diadallal.

Végig simogatja a puskáját, úgy teszi vissza a

állat, melyet nádi farkas néven a dr. Lendl Adolf intézetébe beküldtek, fiatal közönséges farkasnak bizonyult.

A *Rovarevők* rendjéből hét faj él: a sünlisznó, az erdei cziczkány, törpe cziczkány, a havasi cziczkány, a vízi cziczkány és a vakondok. E rendnél csak az lehet kétséges, hogy a házi cziczkánynak hány válfaja él hazánkban. Eddig csak egy ismeretes s az is csak egyetlen lelőhelyről. A sündisznó mellett az Alföldön *süncutyát* is ismernek, ez azonban csak nem különbség.

A *Rágcsálók* közül huszonöt faj él, közülök csak kettőt tenyészt az ember, a többi vadon él. Tenyésztik a tengeri nyulat és a tengeri malacot, szabadon élnek a mókus, az ürge a havasi marmota, a hörcsög, a nagy pele, erdei pele, mogyorós és kerti pele, a házi és vándorpatkány, az erdei, házi gözü, pirók és törpe egér, a földi kutya, a csikos egér, a mezei és sarki nyúl. Nem vettem fel a jegyzékbe az északi poczok (*Microtus oeconomicus*) nevű poczokfajt, mert erről még kétes, hogy vajjon él-e Magyarországi területén? Ime, egy nagyon szép feladat, melyet a természet kedvelői egy kis fáradsággal megoldhatnak. A Nemzeti Múzeumban két példány északi poczok van, de lelőhelyük ismeretlen s így lehetnek úgy magyarországiak, mint külföldiek. Előfordulásuk nagyon valószínű. Az apró rágcsálókkal már *Petényi Salamon* nagy szeretettel foglalkozott s ő fedezte fel a *gözüegeret* 1841-ben, melyet előtte senki sem ismert. *Petényi Mus spicilegus* néven nevezte, de tájdalom értekezése csak jóval később jelent meg s így a gözüeger ma a tudományban *Mus Wagneri Eversm.* néven szerepel, pedig Eversmann csak hét évvel később találta meg Oroszország déli vidékein. Hazánk állatvilágának egyik érdekessége a földi kutya (*Spalax typhlus Pall*) is. Nehring egyik válfaját *Spalax hungaricus* néven nevezte, ezt azonban önálló fajnak nem fogadhatjuk el, mert a megkülönböztetés csupán a fogak zománczredőire volt alapítva, ez a jellemvonás pedig a koptatás folytán változik. Kutatásra szorulnak még a mezei nyúl (*Lepus europeus L.*) válfajai is. Valószínű, hogy három válfaja

helyére. Fölakasztja a tapsifülest, belekezd a nyúzásba. Az is megvan. A bőrét kipécézi, felakasztja hátul a sötétbe a gerendára. Jó lesz a dolmány bélést kifoltozni.

A nyulat a cseberbe rakja, vizet önt rája, had szíjja meg.

Mint ha az égből pottyant volna le, eléje kerül a komája, a hegypásztor.

Adj Isten János bácsi, mint ha lövést hallottam volna erre felé. János bácsi elfordul egy kicsit, öreg képire egy kis pirosság lopózik.

Há sze, jól hallottad, lüttek oda át, a doktor fia próbálja ki a puskáját. En is láttam, fain egy fegyver, 150 pengős.

Ha az durrogat, akkor jó.

Mit csinál János bátyám, véres a keze feje?

Az öreg a pokolba kívánja a komáját, de azért nagy nyájassággal magyarázza.

Egy tyukot öltem paprikásnak, kijön a Sanyi is, a vöm.

él Magyarország területén, de a beható kutatások még hiányoznak.

A *Patások* rendjéből tizenöt fajt találunk, de ezeket jó részben az ember tenyésztí s vadon élő őslakónak csupán négy fajukat fogadhatjuk el: a gímszarvast, őzet, zergét és vaddisznót. Az ember honosította meg a dámszarvast, muflont, kecskét, juhót, bivalyt, szarvasmarhát, lovat, szamarat. Itt említhetem meg, hogy egyes könyvek szerint a kőszáli kecske (*Capra ibex L.*) még ma is él Erdélyben. Ez azonban tévedésen alapul, mert a kőszáli kecske régen kihalt hazánkban s ujabban néhány darabot Hohenlohe herceg hozatott javorinai vadászterületére.

Ezek szerint hetvenegy faj vadonélő emlős él Magyarország területén, összesen tehát körülbelül nyolcvanöt faj emlős, nem számítva a válfajokat.

Bizony sok még a tennivaló az emlősök kutatása terén hazánkban; hiszen a felsorolt fajok között van számos, mely csak egy-két lelőhelyről ismeretes; sok, melynek válfajai nem ismeretesek; még több olyan, melynek életmódjáról a hazai megfigyelések még hiányoznak. Már *Petőnyi* ajánlta a magyarországi emlősök kutatóinak a denevérek, czizkányok, egér- és poczokfajok tanulmányozását, de még kevesen fogadták a szavát. E. E.

Arra esik csak jól az új bor, kiváltkép a magáó János bácsi.

Nincs több olyan bor a hegybe. Az öreg büszkén düllesztí a mellét, jól esik a dicséret a fülének nagyon, annyira, hogy elfeledí, hogy ép a hordók felett fityeg a nyul bőre s beinvitalja a hegypásztort egy ital borra.

Az nem kéreti magát és belépnek a pinczébe. Sötét van. János bácsi nem látja a hordó akomáját, előkotorásza az olajmécesest és meggyújtja.

Milyen bor kő fiam, fehér vagy piros?

Tán a piros jobb.

Ép azon hordó fölött lengetí a betóduló esti szellő a kifeszített nyulbőrt.

Míg János bácsi szí a hébériel, a hegypásztor szemlélődik.

Ni-ni nyulbőr! Még esőppög is!

János bácsi ijedten kapja fel a fejét, a hébérből nagy zuhogással ömlik vissza a bor.

Ötöl-hatol, míg kinyögi. Az a' — jól látod Ferkó.

Ezek a bestiák tönkre teszik a luczernámat, ma is

Agancsos vadjaink fejlesztése.

Lehetséges-e szabad területek agancsosainál a vadállományyal egyetemben az agancsképződményt is szebbé, erőteljesebbé tenni? Azt hiszem, ez többé-kevésbé nyílt kérdés marad; mindamellét tény az, hogy az állat existenciális feltételeinek legmegfelelőbb klimatikus övek alatt kellő szaktudással, a lelövés helyes arányával és a trofeaszerezés körül tapasztalt káros versenyes kizárásával kétségtelenül előmozdíthatjuk nemcsak az állat erőfejltségét, hanem bizonyos fokig agancsképződménye kvalitásait is.

Kezdjük az özeket. Az óz, Európa legészakibb pontjai kivételével, világrészünk minden táján meghonosodott; egyéb világrészek közül, az Amerikába áttelepítettekről ezuttal nem szólva, otthon van Középázsziában, a rengeteg kínai birodalomban és Szibéria mérsékeltébb tájain. Az elősorolt vidékek valamennyije az északi szélesség 40—60 foka közt fekszik. Ebből látszik, hogy az óz klimához kötött olyan állat, a mely sem a nagy meleget, sem a zord hideget el nem tűri s így az említett fokokon túl existenciális zónái megszűnnek.

Ha vannak földünkön állatok, a melyek existenciális köreiken túlterjeszkedni igyekeznek s erre képesek is, úgy az özeket ezeknek az állatoknak sorából ki kell vennünk. Sőt abban a körben is, a melyet az óz magának kijelölt, változatoságot felmutatni nem képes. Vajjon miben rejlik ennek oka? Alighanem bizonyos szélsőségekben, melyek az özek sajátosságai; így nevezetesen a szabad területek őzállománya a megközelíthetlenségig félénk vad, míg zártabb területeken a leg-
rövidebb idő alatt bárányszelid lesz. Az ilyen nemze-

ott legeltek benne vagy hármán. Elfogott a méreg, csak úgy találomra hegyibük dörentettem, hát az egyik szépen nyulva maradt.

Ha már meg ott van, csak nem hagyom ott. Mi? olyan paprikást főzök mindjárt, hogy olyant még nem ettél. Mire a Sanyi jön, arra meg'lesz, oszt eszünk, iszunk. Ami megmarad, haza viszed a gyerekeknek.

Csak rakd le azt a puskát

Maradni, maradok — hogyne, hanem hát a „hévatal.”

A fene egye a hivatalodat, hát ma korábban végzel, oszt leván. Megszelhetnéd a hagymát, én meg títzet rakok ide a diófa alá.

A hegypásztor szó nélkül veszi le válláról a puskát és minden további ellenkezés nélkül belekezdett a hagymatisztogatásba.

János bácsi kiakasztott kondérja alatt vigan lobbogott a száraz venyige. A tűz vörös világánál János bácsi felaprózta kis tejszével a nyulát. Szalonmút is aprított zsirnak a hagyma alá; mikor az is kiolvadt, egymásután rakta be a hagymát, nyulát, paprikát, sót. Két hitvány

déknél a keresztezések s a vérfeltrissítés sem hozhat elégitő eredményeket s az állomány előbb-utóbb elcsenevészedik. Sajnos, ráadás-ként azután az őz egyes olyan járványoknak, melyek háziállatainkat is időszakonként megtizedelik, fokozottabb mértékben ki van téve.

Ma már csupán Európa s Ázsia egyes legfőlegesebb vidékeinek szabadban tenyésző őzeinél beszélhetünk változatlan nivóról. Stagnálásuk, hogy ne mondjam visszafejlődésük, egyik hátrányos tényezőjeként szerepel a velük született kényesség is. Az őzek mód nélkül finyásak és válogatósak: ha zárható helyen tartjuk őket, mindent megkóstolnak, a mihez hozzájuthatnak, annélkül, hogy egyikből is jóllaknának. Ezt a tulajdonságukat a szabad őstermesztéssel hozták magukkal. A kényeskedéstől az emberek közt sem válik atléta.

Ha tehát az őzeket legalább is azon az erőmagaleton akarjuk fentartani, a melyen agancsképződésük után itélve ma még állanak, meg kell őket hagynunk korlátlan szabadságukban; hiszen módunkban áll őket földrészünk több helyén még messzemenő védelemben részesíteni!

Mindenesetre gondoskodni kell arról, hogy az a legnagyobb szabad terület, amit nekik nyújthatunk, erdőben, szántókban, rétekben, legelőkben a lehető legváltozatosabbat nyújtsa; ez esetben az őzek elemükben lesznek s a sajnosan már sok helyen felpanaszolt visszaesések elől is megóvhatók.

Kárpátjaink vagy Oroszország rengeteg olyan fenyveseiben, ahol a fenyőket más lombhullató fánemek nem tarkítják, az őz magát igazában jól érezni nem fogja: ott trofeái is mindenképp visszaesést fognak mutatni.

Ám ezzel kimondva nincs az, hogy az őz a fenyve-

zöld paprikát is hajított bele. Valahonnan előkotorászott egy kimustrált főzőkanalat, avval kavarta a rotyogó paprikást.

Micsoda jó szaga gyűn — mondja a hegypásztor — márég enne belőle az ember.

Mindjárt, mindjárt esittítja az öreg. Hollá, valaki gyűn. A Sanyi lesz. Gyere fiam, gyere!

Sanyi a tűzhöz ért. Mit csinál kend apám?

Sóse kérd.

Sanyi belenéz a kondérba — a szaga az ő orrát is megigézi. Nyul, mondja csodálkozva. Hol vette kee?

U fogtam, nevet az öreg és leemeli a tűzről a kondért.

Elő a bicskát, itt a kenyér, oszt együnk.

Sanyi fiam, hozz a csobolyóba bort, abból a szélső hordóból!

seket nem kedvelné s azok neki kedvére nem volnának; ellenkezőleg, a megfelelő bozótos sűrűségek és lombhullató egyéb fánemek mellett a kellő arányú fenyves területek jelentős szerepet játszanak. Épp ezért sokan, kik azt hiszik, hogy a pagonyokba ültetett néhány szál diszfenyővel az angancsósoknak eleget tettek, legálább is naív utakon járnak.

Sajnos, kivált nálunk Középeurópában, a kultura tértoglalása, a messzemenő vadvédelem dacára, a visszafejlődést siettető tényezők sorozatát növeli.

Ilyen körülmények közt az őz existenciális őstthonától előbb-utóbb elesik s kénytelen lassanként kultivált területek nyújtotta szűkre szabott feltételekkel beérni. Egyedül az erdők rezervált tisztásai még nem nyújthatják neki mindazt, a mit egyéb nyílt tereken is feltalálhat. Az őzek veszedelme különösen erősebb telek idején szokott beállani; ilyenkor csakis a bükkösök és makkosok területei biztosítják létfeltételeit; innen van az, hogy magórések idején másnemű táplálék és legelők után kutatni alig szoktak. Általában bőséges makk- és bükktermés idején a jól áttelelt őzállomány mindenkör szaporulatot mutat.

Buffon már jó régen fölhitte a figyelmet a dúsan terített erdők asztalaira, mint nélkülözhetlen olyan tényezőkre, melyek a vadállomány degenerálódásának útját vágthatják.

Túlszigoru telek idején az őzállomány átteleltetése szerfelett kényes, fáradságos feladat. Az ilyen teleknek nemesak számtalan állat esik áldozatul, hanem a táplálékhiány, sőt a gyöngébb minőségű eleség mellett tavaszig elsatnyul s elgyöngül az az állomány, a mely hivatott lenne nemzedéke pótlásáról gondoskodni. A rossz áttelelésnek kétségtelenül az állomány kvalitása szokta kárát vallani.

Keményebb telek eleségszűk világiban az őzállomány gondozása, megfelelő etetése, a vadfentartó uradalmak egyik elsőrangú feladata. A vadtenyésztés rendszerint nagyobb gazdaságokkal kapcsolatos; a gazdaságban sok olyan kevésbé értékesíthető termék áll rendelkezésre, a mely az őzek s egyéb vad téli etetésének jó szolgálatokat tehet. Sajnos, helytelen irányban takarékoskodók néhol beérik a legsilányabb minőség kiszabásával s azt hiszik, hogy az őzeknek a termékek hulladéka meg fog telelni, csak bőviben legyen abból! Megfelelően erőteljes tápszer nélkül eredményt érni nem lehet. A természetadta utak itt is irányt fognak mutatni.

Olyan esztendőben, midőn ősszel makk és bükk bőven termett, az őzállomány tavasszal erőteljesebb volt s jó kondícióban átteelve, erőteljes trofeákkal ökeskedett. A hol kevés a tölgyes és bükkös, ott a pótlékról mihamarabb gondoskodni kell. Igaz, a kellő mennyiségű makk és bükkmag előteremtése talán költségesebb lesz egyéb silány tápszerénél, ám viszont az elérendő

eredmény a vadászt meg fogja lepni. Azonkívül nem szabad megfélekednünk a szóókról sem. A mit makkféléken kívül az őzeknek nyújtunk, az inkább csak kiegészítésül, pótlásul szolgálhat. Ilyenek nevezetesen a répafélék, burgonya, zab, vadgesztenye, széna és főként még a lombkötegek.

Az őz bizonyára szíves örömet fogja ezeket kóstolgatni, mint nyaranta minden ügyébe eső tápnövényt; ám erőt és megfelelő tápot neki első sorban a makkneműek adnak: ezek s azután lombkötegek mellett könnyebben képes a tél szigorával megbirkózni.

Talán szükségtelen hangsúlyoznom, hogy etetőhelyekhez, még enyhébb telek idején is, rendszeresen hozzá kell szoktatni az őzeket. Ha csak végszükség esetén rendezkedünk be ilyesmire, legtöbbszörre elkészítünk azzal.

Az őzállomány előnyös fejlesztésére az egymással összefüggésben álló, minél nagyobb erdőterületek kétségtelen befolyást gyakorolnak. Bizonyára nem akadály az, ha az erdőségeikben összefüggő területek különböző uradalmak kezén állanak. Némi vérfelfrissítés nem válik kárára egyetlen uradalom állományának sem. Az egymásra utaltságukat respektáló uradalmak egyöntetű támogató eljárása nagy szolgálatokat tehet nemcsak az őzeknek, hanem az egész vadállománynak is. Mindaz, ami áll az őzekre, reáalkalmazható egyben a szarvasokra is.

* * *

A szarvasok existenciális körei talán még az őzekénél is szigorubb feltételekhez kötve. A fajok átalakulásának elméleteire támaszkodva, nincs kizárva, hogy a szarvasok agancsa valamelyik őskorszakban esetleg szimpla villaág volt, a melyből lassanként a mai változatos formációkkal ékeskedő ágas-bogas dísz fejlődött. Akármint álljon a dolog, kétségtelen, hogy átmeneti kapcsolatot észlelhetünk a két közel rokon, a szarvas és őz között. Egyes változatosabb őzagancsok nem állnak távol a feltevés lehetőségétől, viszont nem állnak távol a visszafejlődésétől sem! A borzalmas létküzdelmek korszakában, a pliocénban a felsőpliocénkor szarvasa, a leletek után ítélve, mesés nagyságú fegyverekkel ékeskedett. Milyen dúsgazdag legelőhelyei lehettek akkor a szarvasoknak s milyen trofeákat szolgáltathattak volna azok egy-egy ilyesmiben kedvőt lelő vadásznak!?

A névrokonság következtében, a mely az őz és a szarvas közt fennáll, kétségtelen, hogy existenciális feltételeikben alig találhatunk számbavehetőbb eltéréseket. Ami az egyiknek megfelel, az a másik követelményeinek is eleget fog tenni.

Megbecsülhetetlen munkát végezne az, ki az agancsok keletkezésének történetét megírhatná! Sajnos, az anyag, ami rendelkezésre áll, vajmi kevés. A triász, a pliocénkor agancsosainak reliquiái e korszakok felől elég tájékoztatást nyújtanak ugyan, ám az átmeneti korszak-

koból nincsenek trofeáink, földünk jelen korszakából pedig, sajnos, megint csak végtelenül kevés áll rendelkezésünkre. Az egyes számottevő gyűjteményekben, múzeumokban, úgyszólván csak a legutóbb lefolyt 100 esztendő képe áll rendelkezésünkre. Egy és ugyanazon vadászterület produktumairól sincs 100 évi időközt felölölő gyűjteményünk, még a legteljesebbnek tartott külföldiekben sem!

Annyi mégis konstatálható, hogy az agancsképződmények még csak 100 évvel napjaink előtt átlag erőteljesebbek voltak; míg ma azokhoz hasonlítható erősebb képződmények csak ritka kivételként jelentkeznek.

A visszaesés okait ne keressük csupán magukban az őzekben és szarvasokban, hanem a pagonyokban s az azok nyújtotta existenciális tényezőkben, továbbá a kultúra előnyomulásában s részben vadásztörvényeink tökéletlenségében — de főként a vadászszennvedély el-fújulásában.

Abban az időben, midőn az őskorszak emberének első nyomaira akadunk, földünk kontinenseit lombhullató erdőségek változatosan dús flórája borította. Ezek az ősréngetegek az agancsosok zavartalan fejlődését kétségtelenül megfelelőbben biztosíthatták, mint a mai erdőgazdaság szempontjából, másként elsőrangú, ám minden oldalról keresztül-kasúl szelt kulturerdőségek.

Történeti időszámításunk ismertebb folyamán is, pl. Tacitus és Plinius idejében még Európa őserdői nevezett klasszikusok figyelmét annyira lekötötték, hogy műveikben terjedelmes fejezeteket szentelnek Európa ősréngeteinek. Korukban az erdők mellékének zsarolatlan földje, az erdő mellett, a mainál sokkalta csekélyebb számú emberiségnek bőven ontotta existenciális anyagait. E mellett azután zavartalanul osztozhatott az ember az erdők birtokában az állatvilággal annélkül, hogy egyikük köre a másikat zavarta volna. A kultúra előhaladtával s az erdők pusztulásával lépést tartott a vadak pusztulása s egyben visszafejlődése. A cirikusok folyton szűkebb térre szorítottak. A modern technika, a gőz- és villamkorszakot megelőző 18-ik században, még aránylag kedvezőek voltak a feltételek. A kegyelemdőfést a gőz és villam adta. A középkor derekán s a 18-dik század vadállományánál, az egykorú leírások után ítélve, nem fogunk oly szembeötlő eltéréseket találni, mint 20-dik századunk s a 19-dik eleje közt, midőn még a vasutak s a gyáripár föllendülése be nem következett. A 19-dik század elején községi külön legelőterületekről gondoskodni még nem kellett; a marhaállomány az erdőkben, szélein s tisztásain megkapta mindazt, amihez ma gondozott legelőkön, tetemesebb költségeink s utánjárásunk mellett képes csak hozzájutni.

A szarvasnál gyöngébb alkatú őz az ősidők erdőiben nem volt oly nagy számban képviselve, mint az erőteljesebb szarvas, mely hatalmas agancsaival s izmosabb testalkatával az őserdők borzalmasan nagyszámú ragadozóit ellen könnyebben védekezhetett. Följegyzések

igazolják, hogy Európában a művelődéssel lépést tartott a ragadozók számának apadása. Példa erre egy Ágost lengyel király idejéből fennmaradt lövési statisztika. Míg a király nagyatyja, a szász választó fejedelem idejében, a 17-ik század közepén, a fejedelmi pagonyokban 40 év alatt mintegy 12,000 őzet és szarvast hoztak területekre, addig Ágost király atyja 20 év alatt 16,000 darabot, maga Erős Ágost lengyel király fejedelmi vendégeivel s kíséretével ugyanannyi idő alatt mintegy 30,000 darabot ejtettek el. Pedig hát a hirhedt nőcsábító Ágost király korántsem volt oly szenvedélyes vadász mint elődei. Ha tehát ugyanazokon a vadterületeken mégis oly kedvező eredményt tudtak felmutatni, ez csak azt igazolja, hogy a vadállományt pusztító ragadozók száma rohamos apadásnak indult.

Régibb időkben, az önvédelem esetén kívül, alig akadt ember, aki az erdők ragadozóit irtotta, tizedelte volna: a jelenkor kulturájának volt azután fentartva az agyontizedelés művelete, a szélsőségek legszélső határvonaláig.

* * *

Ha szarvas- és őzállományunknak legalább színvonalát akarjuk a jövőre biztosítani, akkor első helyen azokat az erdőterületeket részesítsük kiváló gondozásban és figyelemben, a melyek az állománynak erőben és formációkban a legkedvezőbbeket nyújthatják. Kétségtelen, hogy elsősorban s úgyszólván kizárólag a legeltetési tényezők azok, melyek a legtöbb gondozást igényelik.

Ha alkalmas legeltetési viszonyok mellett, telek idején, őzeink és szarvasaink ellátásáról megfelelően gondoskodunk, holmi járványoknak pedig elővigyázati intézkedésekkel elejét vesszük, akkor a pusztulás és a visszafajlás degeneratív tüneteinek sikerrel gátat szabhatunk. Hogy kedvelt vadállományunk létfeltételeit kellően biztosíthassuk, úgyszólván versenyre kell kelniünk a természettel!

A degenerációt ellensúlyozni hivatott eljárások körébe sorolható a vérfeletrissítés is. Ám e téren a klimatológiai tényezők különös figyelmet érdemelnek. Olasz- hon Appennineiből Oroszország pagonyaiba áttelepített őzekkel vagy szarvasokkal ezélt érni nem fognak.

Sajnos, sok helyen maguk a vadászok is hozzájárulnak a degenerálás siettetéséhez azáltal, hogy bögéskor rendszerint a legerőteljesebb s legszebb példányokat kilövöldözik. Olyan uradalmakban, mint a minő hazánkban pl. a bellyei, a legkapitálisabb állatok luxusa csak megengedhető: ámde szerényebb méretű s főként izolált területek állományánál ilyesmiben szerfelett szigorú határvonalakat kell betartani.

A leggyöngébb állományt vagy az abnormitásokat kimélni fölösleges; a bikák és tehének, illetőleg bakok és suták közti nemi arányt pedig kiváló figyelemre kell méltatni. Az általánosabban elfogadott normák aránya

itt a hím és nőstény közt az 1:3 számarány. Vannak uradalmak, hol az 1:4 és 1:6 arányok az elfogadottak. Ha az existenciális feltételek mindenben kedvezők, a bika eleget fog tenni kötelességeinek, akár 3 akár pedig 6, e-eteleg több tehénről legyen szó. A 3—6 közt ingadozó számarány nem befolyásolja a degenerálást.

Bizonyára fölösleges részletesebben kifejtteni, hogy a zárt területek állománya mindenkor mögötte marad a nyílt, szabad területek állatainak.

A szarvasok ellátása föltétlenül nagyobb gondot igényel az őzekénél; a szarvas ugyanis, daczára erőteljesebb voltának, a bögés szakából sohasem lép ki olyan jó kondícióban mint az őz, ezt tehát nála még bőségesebb, legjobb minőségű téli táplálékkal megfelelően kell ellensúlyoznunk

Gy. Gy.

Apró közlemények.

Hegyesücsök és tengermélyek.

Földünk legmagasabb pontja — az angol király íróasztalán van! . . . Ez sajátságosan hangzik, megvan azonban az az előnye, hogy igaz.

Végtelen sok fáradságba került ezt a nyers kőzetdarabot — mint levélnyomót — a tartományokban leggazdagabb uralkodó asztalára tenni. A világ legmagasabb pontjáról, a Himalája-hegység 8840 m. magas csúcsáról: a Gaurizankárról való ez a darab kő. Sir Everest, az

angol felmérési bizottság vezetője hozta mint szimbólumot az angol királynak.

Ázsiában van tehát a föld legmagasabb pontja. Amerika legmagasabb hegy-cúsa az Andesekben van s ez a 6970 m. magas Aconcagua-cúsa. Az afrikai szárazföld legmagasabb pontját a Kilimandzsáro 6130 m. magas csúsa képezi. Nekünk európaiaknak meg kell elégednünk a 4810 m. magas Montblanc-kal; de Ausztrália legmagasabb pontja, a Mount Kosciuszko még alacsonyabb, vagyis csak 2240 m. Anyaföldünk ábrázatának eme nagy „bibircsei“ körülbelül megfelelnek a „güdröcskéknek“ is, vagyis a tengerek legmélyebb pontjainak. Bár a tengerek közepes mélysége a legújabb mérések szerint nem oly igen nagy, de tekintve a tengerek ropant kiterjedését, mégis jelentékeny. A közepes mélységviszonyok a következők: Csendes tenger 3900 m., Indiai tenger 3600 m., Atlanti tenger 3200 m. Ez utóbbinak legmélyebb pontját Portorikónál mérték, ahol 8341 m. mélységet állapítottak meg. Sokkal sekélyebb az Indiai tenger legmélyebb helye; ez Jáva szigetétől kissé délkeletre fekszik és 6200 m. mély. A legnagyobb mélységek a Csendes tengerben találhatók, így Japántól nyugatra a Tuscarora nevű 8518 m., továbbá a Barátság- és Kermadac-szigetek mellett 9184, illetve 9427 m. mélységek.

Azonban a legnagyobb tengermélységet, mit eddig megmértek, Belknap nevű amerikai fedezte fel 1899-ben s ez a Marianna-szigetecsoport Guam nevű szigete mellett van és 9645 m. mély. Ha tehát a föld legmagasabb hegyét itt elsüllyesztenők, az még 804 méternyire maradna a vízszin alatt. És mégis mily telenyésző csekély ez a mélység az egész földgömbhöz képest! Egy divatos négyemeletes ház magassága (20 m.) földtekén a földnek ez a legmélyebb gödre csak $1\frac{1}{2}$ cm.-t tenne ki és a legmagasabb hegy csak olyan volna magasságban mint egy szegfűszeg.

H.

Újabb mammutleletek.

A transzwál-szibériai vasútvonal útteste a japán-orosz háború befejeztével több helyen gyökeres javításokra szorult; e munkálatok közben újabb mammutleletek kerültek Szibériában napvilágra. Az egyik becsesebb lelet legutóbb Kölnbe került s ott most preparálás alatt van.

A szállítmány súlya alig volt több 400 kg-mnál a mi a mammut testarányaihoz mértén nevetségesen csekély súly; ám ebben a 400 kg-mban a legérdekesebb szervek teljesen ép állapotukban sok érdekes adattal gyarapítják a mammutok biológiáját.

A 400 kg-m egy tetemes része bőr, izomzat, zsiradék és szőrmeanyag. A csontvázból is sok lényeges alkatrész megvan, úgy hogy a rekonstrukciónál aránylag jelentéktelen fontosságú pótlásokkal felette érdekes preparátumhoz fognak jutni.

A fogazat hiánytalan s az ép állkapcsok közt megvan a nyelv is. A fogak közt, valamint a nyelven s a gyomorban megmaradt eledelmaradékok kétségtelenül igazolják, hogy a mammut fűneműekkel táplálkozott.

A gyomornak $\frac{2}{3}$ része elég ép állapotban fennmaradt s így annak hatalmas méreteiről és működéséről némi fogalmat alkothatunk magunknak. A bőrön, különböző helyeken, teljes épségben maradt a szőrme. A hasátját tömött, sárgásszínű gyapjas szőr borította; a hasát a bordák és gerincz felé húzódó szőr sötétebb színezetű, merev és érdesebb; míg egyes kiálló sörteszerű szálak rozsdabarna színezetűek.

A mammutról eddig összeállított képekről ítélve, farkát korunk elefántjához hasonló nagyságúnak tartották. A legutóbbi leleten az állat farka rövidebb mai elefántunkénál, végét pedig bozontos bojt díszíti.

A feltalált összes hústömeget fölösleges lett volna elszállítani s így a csontváz lényegesebb alkatrészein, bőr, szőrme, gyomor- és rágószerveken kívül csupán kisebb mennyiségű izomzatot és zsiradékot hoztak el kísérletezések céljából. Az izomzaton némi véranyag maradt fenn.

A geológiai elméletek szerint a mammutok valamikor a trópusok Szibériának voltak lakói s a hirtelen rájuk szakadó jégkorszak temette őket hideg sírjukba. Sűrű, tömött bundájuk mintha ellentmondana némiben ennek az elméletnek. Hasonló tömött bundát a forró égövek egyetlen állatánál sem találunk. Lehetséges, hogy a jégkorszakot megelőző kor Szibériájának csakúgy megvolt nyara és tele, mint a mainak s a geológiai forradalmak borzalma inkább a miénkhez hasonló tájat talált ott s azt borította el jégtömegével. Később, a gleccservilág visszafejlődésével, a jégsír helyén, olvadó hómezők közepette, új élet kezdődik.

A preparálás alatt álló állatot egy mélyebb hasadékból hozták felszínre, a melybe hihetleg belezuhant. Esés közben medenczecsontja és bordái törést szenvedtek. Az elesett állat még feltápáskodni, sőt szabadulni igyekezett; ezt a helyzetet, a melyben találták, kétségtelenül igazolja.

Szelid szárnyasok.

A hol az erdők, mezők, gyümölcsösök, általában pedig a gazdaságok környezetének szárnyasai észreveszik, hogy az emberek részéről oltalomban, sőt időnként etetésben is részesülnek, hovatovább bátrabban sürgölődnek körülöttünk. Egy-két eset találoán jellemzi őket.

Erdőszélen, szántásnál dolgozó emberek burgonyát süttöttek, a miből néhány darab a földön maradt szét-szórva. Alighogy az emberek megint munkához láttak, néhány seregély jött s mohón elfogyasztotta a sült burgonyát. A burgonyasütés másod- és harmadnap is többször ismétlődött s a seregélyek mindannyiszor jelentkeztek. Számukra kitett eleséghez hozzá se nyúltak. A mun-

kások egy-két hét multán elkészültek a szántásszal, a seregélyek pedig napokon át hasztalan lesték a megkedvelt burgonyát.

Nagyobb parkterületeken, vadaskertekben tanyázó éneklő szárnyasok hamar megjegyzik maguknak kivált télen azokat a helyeket, a hol, ha másként rendes etetőhelyük nincs, számukra eleséget szórnak. Rövid idő multán elsősorban a pintyfélék jelentkezni fognak s bátran lábaink elé is szállanak akkor, midőn eleséget szórunk: akadt köztük olyan is, a melyik a kiszórt eleségből az otthon várakozóknak is szállít egyetmást.

Kített etetőhelyeken legbátrabbak s legfesztelenebbek a harkályek és czinkék. Tél végével annyira hozzászoknak az eleséget hozó személyéhez, hogy jelenlétekor el se szállnak az elkapott eleséggel, hanem helyben elfogyasztják azt.

A czinkék től idején néha magtárak, sőt kamrák ablakain is akárháyszor berepülnek szemlét tartani. Valami deszkára a kamraablak tájékán eleséget lehet eléjük szórni.

Egy légykapó (*Muscicapa grisola*) az elmúlt évben verandánk üvegtáblairól szedegette a legyeket és dongókat, holott nem tartozik a bátrabb szárnyasok közé; egyébként is a verandán, a hol étkeztünk, majdnem mindig időzött valaki; ez azonban hasznos munkájában korántsem fészélyezte őt.

Hasonló számtalan apró példa igazolja, hogy szárnyasaink mindenkép igyekeznek meghálálni azt a gondot és oltalmat, a minek osztályosaivá tesszük őket: egyben pedig alkalmat nyújtanak egyszerű életükből is sok olyan vonást ellesni, melyek egyike-másika néha ép oly kedves, mint tanulságos.

Lepkeszárnyak.

A csillogó lepkeszárnyak fejlődését ismételten beható megfigyelés tárgyává tették. A burkolatát áttört lepketestnek eleinte összenyomott, ráncos szárnyai nem mutatják színezetükben azt a csillogó pompát, a mit teljes kibontakozásuk után kifejteni képesek. A színárnyalatok erősödése fokozatos arányban halad a szárnyak kibontakozásával. Legelső időben a rajzok halványabbak, fakószínűek, míg nem fokozatosan folyton változatosabb és szebb árnyalatokat öltenek magukra. E tünetet többben a halványabb festőanyag-molekulák fokozódó kondenzálásának tulajdonították s azt állították, hogy a lepkevé vedlő báb fehéranyaganyaga a szárnyak fejlődése és kibontakozása közben vegybomlást szenved s e bomlásból keletkezik a lepkeszárnyaknak színt adó festőanyag.

Néhányan megint azt bizonyították, hogy a színek közül a zöld, a sárga s a vörös anyaga jelen van már a hernyó bőrében s az állat a chlorophyll és etiolin tartalmu tápanyagok arányához mérten túlnyomólag hód az egyik, hol a másik színt ölti magára.

Újabb vizsgálódások az eddigi eredményeket kiegészítve beigazolták, hogy a lepke sárga és vörös festő-

anyaga minden hernyó, báb, sőt rovar vérében feltalálható s abból kiválasztható. A vedlő alak bélszerveivel maga választja ki a felöltendő szín anyagát.

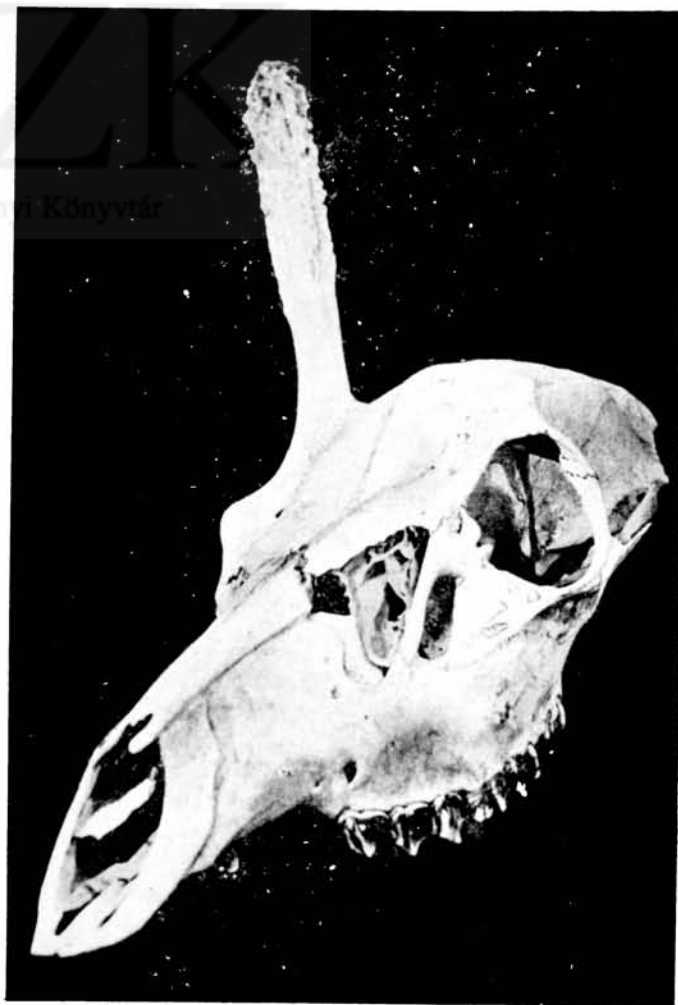
Ez az anyag a hernyók beleiben tényleg föl is lelhető s ott mint chlorophylloldat eleinte zöld színű, a fejlődés stádiumainak előrehaladtával pedig sárgás és végül vöröses-barna árnyalatokat ölt.

A színeknek ilyen fokozatos képződését és átváltozását nemcsak a belekben, hanem a hernyók és bábok epitheliában is észlelni fogjuk. A hernyók sejtei átalakulásuk közepette úgyszólván degenerálódnak, amennyiben a testben keletkezett összes chlorophyll a bélszervekbe gyűlik s az itt levő vérszövetekkel egyesül: vegyülete közben pedig a sárgás-zöld anyagból vörösszínű termék keletkezik, melynek eredményeként az állat külsejében lassanként domináló alapszín lesz a vörös-es-barna.

A hernyók átalakulásánál tehát a chlorophyll festőanyag képződése rendkívül fontos élettani szerepet végez.

Szarvastehen agancsával.

Nagy ritkaság számba megy, ha egy-egy őzsuta többnyire kicsiny, fejletlen és rendellenes agancsot visel

Szarvastehen koponyája abnormalis agancsával

Még ritkábban találunk azonban oly szarvastehenet, amely tökéletlen agancsot fejleszt.

Devecserről kaptunk kitömés végelt egy szarvasfejet; főlagú és rövid, a végén kissé bunkós agancsa volt. Láttuk, hogy rendellenes és későbbben a beküldő leveléből megtudtuk, hogy nem bika, hanem tehén volt az állat.

Feljegyezzük, mint ritka és érdekes rendellenességet.

Kérdés.

Mi lehet annak az oka, hogy egy nagy és összefüggő erdőségben az őzbakok nagy része abnormális agancsot visel? Vannak köztük szép, normálisan fejlett bakok is, de a legtöbb rendellenes agancsot mutat. Tapasztalt-e már valaki ilyesmit? ifj. Kubek Antal.

A halak színezete.

A halak színezetének előidézői a testében levő különféle festőanyagsejtek, az úgynevezett chromatophorok. Ezek a bőrben valóságos rétegeket alkotnak s jellemző tulajdonságuk, hogy összehúzódnak és tágulnak: egyenletes kiterjeszkedés esetén a halnak egyöntetű alapszínűt adnak. Egyébként helyzetük nem állandó jellegű s azt minduntalan változtatni képesek. E változtatási képességgel kapcsolatos néhány csodaszép, szivárvány színárnyalatú halfajnak irizálása.

A halak sejteikben kétféle festőanyaggal rendelkeznek: feketével és pirossal. A feketék nagyobbak és tartalmasabbak; innen van az, hogy az albinizmus a halak világában a legritkább abnormitások közé tartozik. Maga a bőr szintelen, átlátszó; a festőanyagsejtek alatta foglalnak helyet. Habár a fekete sejtek a halak világában dominálóak, azért szabad elemükben náluk teljes melanizmusra még nem akadtak, míg ellenben akváriumokban tartott halaknál a részleges melanizmus már előfordult. Rendszerint helytelen táplálás és meg nem felelő klíma a melanizmus előidézői s csak a legritkább esetekben apró elősdiék, a *Diplostomum cuticula*-k a létrehozói.

Albinizmus és melanizmuson kívül beszélhetünk a halak világában még sárgaságról is. Ezt leginkább az aranyhalaknál észlelték, de előfordul más halfajoknál is s abban nyilvánul, hogy a fekete sejtek megtelnek olajnemű sárga anyaggal, minek következtében az előbb sötétebb árnyalatú halak világosabb sárga színezetűekké változnak.

A sárgaság föllépését akváriumokban vastartalmú vizanyagnak tulajdonítják.

Beszélhetünk végül még kékülsről is. Ilyen esetekben a sejtanyag alapszíne fekete marad, csakis a bőr felületére rakódik valami nyálkás anyag, mely sötétszék színt kölcsönöz a halnak.

A színváltozások körébe sorolhatjuk az elszíntelenedést is, az alampiát, mely némileg közel áll az albinizmushoz.

A halak teljes szín- és fénytelen állapotát bizonyos mikroorganikus jégcezkék hiánya okozza. Ezek a pikkelyes halaknál nélkülözhetlen apró jégcezek normális körülmények közt a pikkelyek belső felületére rakódnak s a halaknak azt a sajátságos csillogó fényt kölcsönzik, mely csakis a pikkelyes halakat jellemzi. A jégcezkék hiánya beteges elváltozás tüneteként eredményezi az alampiát.

Szerkesztői üzenetek.

Többeknek. Folyóiratunk évfolyamai azelőtt szeptember hóval kezdődtek és augusztus hóval fejeződtek be. Az idén azonban — amíg a szerkesztő Kis-Ázsiában volt — szünetelt a nyári négy hónapon át. Ne tessék tehát a július—október havi számokat reklamálni. Ez az évfolyamunk ép ez okból csak december hó végével fog befejeződni.

S. R. főördész úrnak. Az állatok kitöméséről már írtunk e folyóirat régebbi évfolyamaiban és külön kis könyvben is adtunk ehhez útmutatásokat. Ez okból nem teljesíthetjük most kívánságát. A könyv intézetünkben megrendelhető 3 koronáért.

Érdeklődőnek. Kis-Ázsiából hozott gyűjteményeinket a M. N. Múzeumban láthatja. Sem a külföldi múzeumoknak, sem iskoláinknak nem jutott belőlük. Iskoláinknak különben sincs szükségük ritkaságokra; elsősorban a hazai állatok gyűjtésére és ismertetésére kell szorítkoznunk.

Uhu-nak. A mechanikus uhut csakúgy használhatja, mint az elevent. Sokan azért szeretik, mert nem kell gondozni és etetni. Nem gondoljuk, hogy azon a vidéken, ahol ön vadászni szokott, nem válnék be. Különben tessék megpróbálni. Eleven uhut szerezhet hirdetés révén; mechanikusát kaphat intézetünkben. — A beküldött sas tudományos neve: *Aquila albicilla*. Mindenütt lecsap az uhura, elevenre, mechanikusra egyaránt.

Winchester-fegyver

teljesen jó karban, szép bőrtokkal

— 90 koronáért —

eladó.

Czim a kiadóhivatalban.

„A TERMÉSZET“-ben megjelent

sok szép cliché

olcsón eladó.

BEKÖTÉSI TÁBLÁK

„A TERMÉSZET“ IX. ÉS ELŐBBENI
ÉVFOLYAMAIHOZ KAPHATÓK INTÉZE-

TÜNKBEN. — DARABJA 2 KOR.

Dr. Lendl Adolf preparatóriuma
 Telefon 194. Budapest, II., Donáti-utca 7. Telefon 194.
 A tisztelt vadászközönség szíves figyelmébe ajánljuk
 * **PREPARÁLÓ INTÉZETÜNKET.** *

Gondos, művészi preparáció, tartós munka, jutányos árak.

Az állatok lehetőleg friss állapotban és nyúzatlanul küldendők be, annak megjelölésével, hogy miképen kívánják azok preparálását (állványra, falra, szőnyeg, fali dekoráció, tablettára, nyitott vagy csukott szárnyal, stb.)

Nagyobb embosok (például medve, zerge, farkas, stb.) kizsigerelendők; csak 10 kilónál nehezebb csomagok küldendők vasúton (gyorsárúként).

Pontos címet és esetleg a vasúti állomás megjelölését kérjük.

MAGYAR TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

FELDMANN GYULA

BUDAPEST, VI., FELSŐ-ERDŐSOR 5.

(TELEFON 17 23)

Minden irányú iskola t. vezetőinek, tanárainak és tanítóinak szíves figyelmébe ajánlja hazai saját gyártású fizikai, kémiai, természetrajzi és geometriai tanszereit.

Üvegtechnikai intézet

Szakzerű tanácsot és tájékoztató költségmentesen szolgálunk iskolák felszerelése alkalmával. Újabb szerkezetű tanszerek elkészítését és tanszerek javítását elvállaljuk; mechanikai és üvegtechnikai precíziós munkákat elfogadunk.

Árjegyzékek ingyen és bérmentve.

«A m. kir. Vallas- és Közoktatási Minister a Feldmann Gyula-féle fizikai és kémiai tanszergyártat és üvegtechnikai intézetet az enemu beszerzési forrásokul ajánl tt hazai czégek közé utalagosan felvette.» (Hivatalos Közlöny X. II. 229)

«A m. kir. Vallas- és Közoktatási Minister Feldmann Gyula budapesti tanszergyártos által készittat természettani eszközökből a részletes jegyzékben felsorolt fizikai alap- és kibővített felszerelési jegyzéket a népiskolák számára tanszerül engedélyezte és az engedélyezett tanszerek jegyzékébe felvette.» (Hivatalos Közlöny. X. 17. 360.) (40782-19-2.)

Hogy miért

gyarapódnak a kutyák jobban, ha a **FATTINGER-FELE** szabadalmazott húsrostos kutyalepénynyel

Érték, mint más tap. szer. használatnál, könnyen érthető, ha tekintetbe vesszük, hogy Fattinger húsrostos kutyalepényje külön kezeve mindazon tapanyagokat tartalmazza, melyek a kutya szervi szükségleteinek megfelelnek.

A bécsi, budapesti, prágai állati gyártószövet és a lekvárosított tenyésztők a kutyákat lezsiszebben a Fattinger-féle kutyalepénynyel etetik, mely tapaszt az állatorvosok is a lemegezőbbnek ajánlják.

50 kgr. 24 korona, 5 kgr. 8 korona, 3 kgr. 3 korona. A tapanyag tenyésztő szabályokat tartalmazó társulat megrendelése esetén ingyen küldünk. Fialat kutyák, zsinórozó vezetők, kutyák, stb. részére készült sz. zsinó tapanyagokból álló tárgyakat megrendelésre is megrendelünk.

FATTINGER ÉS TARSA

állattelebégvára

Wien (Bécs), Wieden.

200 első díj!

Utánzások értéktelen!

A Természet

összes évfolyamai

I—II. kötve,

III—IX-ig kötve vagy kötetlenül intézetünkben kaphatók.

Két drb. hím farkast,

kitömésre alkalmas, teljesen kifejlett szép példányokban vesz intézetünk.

Zsákba kötve, nyúzatlanul, csak kizsigerelve, friss állapotban kérjük vasúti gyorsárúként küldeni.

Nagysasokat

szép tollzatban, kitömésre vesz intézetünk.

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰVÉSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Clichék folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára, künő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

Czim csakis: BUDAPEST, VI., Hajós-utca 32. szám.

Jutányos árak. TELEFON 18 99. Jutányos árak.

«A TERMÉSZET» szerkesztője és kiadóhivatal: Budapest, I., Donáti-u. 7. dr. Lendl Adolf intézete.

Nyomatott Heilker J. E. és könyvnyomdájában Budapest, II., Várkert-rakpart 1.

Hajós-u. 32.

